

УДК 378:[37.011.3-051:81'243]

СУКУПНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ СПРИЯННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

О. Є. Мархева*Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг, Україна*
o.markheva@gmail.com

Автором з'ясовано, що процес стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ протікає за певних об'єктивних та суб'єктивних обставин. Обставини першого типу склалися об'єктивно у суспільстві. За цих обставин власне і відбувається процес стандартизації, тому вони були визначені як провідні організаційно-педагогічні умови. Обставини другого типу, що суб'єктивно створюються з метою максимально ефективного використання об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей процесу професійної підготовки задля досягнення поставлених цілей було схарактеризовано як супідрядні організаційно-педагогічні умови.

Встановлено, що провідні і супідрядні організаційно-педагогічні умови сприяння стандартизації професійної підготовки поєднані між собою ієрархічними зв'язками. Першою провідною організаційно-педагогічною умовою визначено узагальнення західноєвропейського досвіду запровадження стандарту професійної підготовки вчителів ІМ. Другою провідною організаційно-педагогічною умовою зафіксовано структурування змісту професійних кваліфікацій учителів іноземних мов.

На основі провідних організаційно-педагогічних умов було виокремлено супідрядні організаційно-педагогічні умови сприяння стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ. Першою супідрядною організаційно-педагогічною умовою визначено активацію взаємозв'язків аудиторних та позааудиторних форм організації навчання на основі оптимізації методів професійної підготовки та інтеграції інноваційних та класично апробованих технологій навчання у вищій школі. Другою супідрядною організаційно-педагогічною умовою названо випереджальну професіоналізацію навчального процесу з дисциплін блоку предметної підготовки та розвиток автономії майбутніх учителів ІМ у професійно-орієнтованій навчальній діяльності. З'ясовано, що третьою супідрядною організаційно-педагогічною умовою є створення науково-методичного та навчально-методичного забезпечення цього процесу на інноваційних засадах.

Ключові слова: стандартизація професійної підготовки вчителів ІМ; організаційно-педагогічні умови; компетентність; професійна кваліфікація.

THE COMPLEX OF ORGANIZATIONAL-PEDAGOGICAL CONDITIONS CONTRIBUTING TO PROFESSIONAL TRAINING STANDARDIZATION OF FOREIGN LANGUAGES TEACHERS

O. Ie. Markheva*Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine*
o.markheva@gmail.com

It has been specified by the author that the process of standardization concerning FLs teachers' professional training is carried out under certain objective and subjective conditions. The conditions of the first type have been formed objectively in the society. These conditions actually predetermine the process of standardization that is why they are regarded as leading organizational-pedagogical conditions. The conditions of the second type formed subjectively and aimed at the most effective possible use of the objective capacities in terms of the content, methods, organizational forms and physical resources in the process of professional training in order to reach the set goals, are defined as sub-subordinated organizational-pedagogical conditions.

It has been determined, that the leading and sub-subordinated organizational-pedagogical conditions contributing to professional training standardization are structured by means of hierarchic relations. The first leading organizational pedagogical condition is identified as the generalization of the west European experience in developing the standards for FLs teachers' professional training. The second leading organizational-pedagogical condition is recorded as the structuring of foreign languages teachers' professional qualifications content.

On the basis of the leading organizational-pedagogical conditions the sub-subordinated organizational-pedagogical ones contributing to professional training standardization of foreign languages teachers have been determined. The first sub-subordinated organizational-pedagogical condition is referred to as activation of both in-class and out-of-school activities correlation on the ground of methods of professional training optimization as well as innovative and classical approbated teaching techniques integration in terms of higher school. The second sub-subordinated organizational-pedagogical condition has been verified as advanced professionalization of the educational process in the subject block and developing the future FLs teachers' autonomy (independence) in the process of profession-oriented educational activity. It has been proven that the third sub-subordinated organizational-pedagogical condition is grounded on thorough methodological support elaboration and courseware ensuring the process based on the innovative concept.

Keywords: standardization of professional training of foreign languages teachers; organizational pedagogical conditions; competence; professional qualification.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стандартизація професійної підготовки вчителів іноземних мов (далі – ІМ) є складним процесом, який протікає за певних об'єктивних та суб'єктивних обставин. Об'єктивними обставинами є, на думку автора, суспільно-політичні умови кожної конкретної держави – учасниці Болонського процесу, де відбувається стандартизація професійної підготовки вчителів ІМ, а суб'єктивними обставинами є суто педагогічні умови, що створюються у кожному конкретному вищому педагогічному навчальному закладі задля підвищення ефективності протікання та результативності цього процесу.

Педагогічні умови, під впливом яких відбуваються різноманітні педагогічні та дидактичні процеси – формування професійних компетентностей або готовності до здійснення всіх аспектів педагогічної діяльності, певних професійних якостей; організація різних форм професійної підготовки та процесів, що її супроводжують – вивчаються у працях багатьох науковців. Дослідники наголошують на необхідності створення і виконання певних умов, від яких залежить протікання цих процесів та які впливають на якість підготовки майбутніх фахівців.

Роботи науковців В. Баркасі, О. Волченко, Т. Колодько, Г. Мельниченко та інших присвячені вивченню педагогічних умов, що забезпечують формування різних аспектів професійної компетентності майбутніх учителів. А дослідники Т. Балицька, С. Люленко, Т. Чичикалова та інші вважають доцільним розглядати організаційно-педагогічні умови, якщо йдеться про цілеспрямований відбір, конструювання елементів змісту й організаційних форм навчання, а також моніторинг й корегування складових педагогічної системи для досягнення дидактичних цілей.

Дослідження напрацювань учених щодо цієї проблеми спонукало нас до наукового обґрунтування умов, які сприяють підвищенню ефективності процесу стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ в умовах Болонського процесу. Тому **метою** цієї статті є визначення сукупності організаційно-педагогічних умов сприяння стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Розглянемо значення поняття «умова» з позицій філософії, педагогіки та загальнонаукове уявлення про це явище. У філософському розумінні термін «умова» є сукупністю об'єктів (речей, процесів, відносин), що необхідні для виникнення, існування або зміни даного об'єкту [10, 286]; категорією, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів або явищ, що її оточують та без яких вона не може існувати. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять із можливості в дійсність [11].

Із загальнонаукових позицій поняття «умова» трактується як сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених обставин процесу діяльності та як правила, що забезпечують оптимальну діяльність [5]; сукупність чинників, що впливають на кого-небудь, що-небудь, які створюють середовище, де відбувається щось. «Умова» характеризує постійні чинники суспільного, побутового та іншого оточення [15, 625].

Із позицій педагогіки «умова» визначається як сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що діють на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку, виховання і навчання, а також формування особистості [7, 36].

Під «педагогічними умовами» мають на увазі обставини, від яких залежить та за яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю однієї особистості або групи людей [14, 243]. Важливою для нашого дослідження є позиція О. Пехоти щодо механізмів створення педагогічних умов, які можуть скластися об'єктивно як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій або бути суб'єктивно створеними для досягнення конкретної педагогічної мети [12, 5]. Продовжуючи дослідження у цьому напрямку, спираємось на роботи В. Жернового, на думку якого, зовнішні умови виступають продуктом функціонування політичної, соціально-економічної, освітньої та інших систем зовнішнього середовища й реалізуються через відповідні фактори, а внутрішні умови – суто педагогічні, які є похідними завданнями відповідного педагогічного процесу та сукупністю педагогічних заходів, що забезпечують ефективне рішення цих завдань [2].

Різними є думки науковців і щодо результативності впливу педагогічних умов на педагогічний процес. Так, Л. Карпенко дотримується думки, що педагогічна умова як певна обстановка або обставина впливає на формування та розвиток педагогічних явищ і може прискорювати чи гальмувати їх [4, 97]. Натомість О. Бражнич [1], В. Жерновий [2], Т. Каминіна [3] та ін. вважають, що педагогічні умови забезпечують виключно успішне досягнення поставленої мети педагогічного процесу.

Оскільки більшість дослідників, використовуючи поняття «організаційно-педагогічні умови», вживає словосполучення «сукупність обставин / вимог / способів / прийомів» для характеристики певної кількості елементів, що впливають на процес професійної підготовки, слід встановити характер взаємозв'язків, що існує між цими елементами, і визначити, чи є вони елементами одного рівня, чи існує між ними певна підпорядкованість один одному, ієрархічність. Поняття «ієрархія» означає розташування частин або елементів цілого в порядку від вищого до нижчого. Словник іншомовних слів визначає це поняття як тип структурних відносин у складних багаторівневих системах, які характеризуються упорядкованістю, організованістю взаємодій між окремими рівнями по вертикалі.

Враховуючи різнорівневість виділених нами умов протікання стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ, про які ми згадували вище (об'єктивні та суб'єктивні), та результати аналізу запропонованих вченими понять «педагогічні умови» та «організаційно-педагогічні умови», ми змогли сформулювати власне визначення **організаційно-педагогічних умов сприяння стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ**, під якими ми розуміємо ієрархічно впорядковану сукупність двох типів взаємообумовлених та взаємозалежних обставин процесу стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ: *обставини першого типу* склалися об'єктивно у суспільстві, за цих обставин власне і відбувається процес стандартизації, тому ці обставини ми визначаємо як **провідні організаційно-педагогічні умови**; та *обставини другого типу*, що суб'єктивно створюються з метою максимально ефективного використання об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей процесу професійної підготовки задля досягнення поставлених цілей; ці обставини ми визначаємо як **супідрядні організаційно-педагогічні умови**.

Ієрархічні взаємозв'язки, що поєднують між собою провідні та супідрядні організаційно-педагогічні умови, встановлюються в порядку від організаційно-педагогічних умов вищого порядку (провідних) до організаційно-педагогічних умов нижчого порядку (супідрядних). Провідні умови визначають пріоритетні фундації процесу стандартизації, утворюють так би мовити його організаційну платформу, а супідрядні умови витікають із провідних, є практично орієнтованими, відображають конкретні шляхи реалізації положень, закладених у провідних умовах.

Провідні організаційно-педагогічні умови в нашому дослідженні є сукупністю об'єктивних вимог або обставин, урахування та реалізація яких у процесі стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ сприятиме досягненню головної мети цього процесу, формуванню професійної компетентності майбутніх учителів ІМ. Супідрядні організаційно-педагогічні умови є сукупністю конкретних способів і прийомів, що спрямовані на забезпечення реалізації провідних умов.

Процес стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ в умовах Болонського процесу характеризується встановленням єдиного європейського стандарту якості професійної підготовки на всій території європейського простору вищої освіти (далі – ЄПВО). За таких обставин вивчення досвіду запровадження стандарту професійної підготовки вчителів ІМ у розвинених країнах західної Європи (так званої старої Європи), що ґрунтується на багатовікових традиціях, та його врахування у процесі розробки національного стандарту професійної підготовки вчителів ІМ набуває особливої значущості, оскільки саме ці країни стали основою освітньої політики, що проводиться в рамках Болонського процесу.

Таким чином, першою провідною організаційно-педагогічною умовою було визначено узагальнення західноєвропейського досвіду запровадження стандарту професійної підготовки вчителів ІМ. Саме ця умова є, на нашу думку, своєрідною платформою усього процесу стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ, оскільки вона окреслює основні цільові установки щодо кінцевого результату професійної підготовки вчителів ІМ та визначає напрямки для практичної реалізації завдань, спрямованих на досягнення поставленої мети.

Вивчення західноєвропейського досвіду з питань стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ є одним із засобів інтеграції української вищої освіти до ЄПВО та підвищення результативності процесу стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ в Україні. Особливо значущим є розуміння структури, змісту та організаційних особливостей системи вищої освіти західноєвропейських країн і підготовки в них учителів ІМ.

В умовах стандартизації освіти України перед системою професійної підготовки вчителів, а саме ланкою вищої освіти, стоїть мета створити умови для професійного розвитку особистості шляхом набуття професійних компетентностей під час навчання у вищому педагогічному закладі освіти і формування готовності до вдосконалення цих компетентностей упродовж професійного життя. Запланований результат освітньої діяльності виражається, таким чином, у термінах компетентностей і потребує належного оформлення, що здійснюється в наш час у вигляді академічних (освітніх) та професійних кваліфікацій, які має отримати майбутній учитель.

Відповідно до запропонованого автором визначення професійних кваліфікацій як певного набору професійних компетентностей, виникає потреба у систематизації змісту цього явища та визначенні його структури. Зміст представляє собою єдність усіх складових об'єкта [10], у нашому дослідженні, єдність складових професійної кваліфікації. Структура є сукупністю сталих зв'язків цього об'єкта [10], його внутрішнім устроєм, що забезпечує цілісність.

На основі цього твердження, автором було визначено другу провідну організаційно-педагогічну умову: структурування змісту професійних кваліфікацій учителів іноземних мов. Реалізація зазначеної умови сприятиме усвідомленню того, на що має бути спрямоване переформатування процесу професійної підготовки вчителів ІМ, яким саме має бути її результат, із яких компонентів буде складатися професійна компетентність учителя ІМ.

Удосконалення організації навчального процесу в руслі стандартизації освіти відбувається на засадах гуманності, особистісно-орієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку майбутніх учителів ІМ. Підвищення якості педагогічної освіти, забезпечення її мобільності, привабливості, конкурентоспроможності на ринку праці передбачає впровадження кредитно-модульної системи навчання; використання інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів; індивідуалізацію навчально-виховного процесу та посилення ролі самостійної роботи майбутніх учителів ІМ; впровадження електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм; технічну і технологічну модернізацію навчальних лабораторій та засобів навчання; використання сучасних систем контролю якості знань студентів і проведення моніторингу якості освіти.

На основі визначених автором провідних організаційно-педагогічних умов, що відображають об'єктивні обставини, які склалися у суспільстві, аналізу навчального плану підготовки вчителів ІМ та враховуючи співвідношення різних дисциплін циклу професійної і практичної підготовки, було виокремлено супідрядні організаційно-педагогічні умови сприяння стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ.

Першою супідрядною організаційно-педагогічною умовою визначено активацію взаємозв'язків аудиторних та позааудиторних форм організації навчання на основі

оптимізації методів професійної підготовки та інтеграції інноваційних і класично апробованих технологій навчання у вищій школі.

Технологізація навчального процесу є одним із шляхів стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ в умовах Болонського процесу, вона змінює його природу, переформатує професійну діяльність учителя і навчально-пізнавальну діяльність студентів. Сьогодні технологічність освітнього процесу виступає показником його якості. Забезпечити найкращий результат можна, на думку автора, на основі інтеграції інноваційних та класично апробованих технологій навчання.

На сучасному етапі суспільству необхідні вчителі, які здатні до постійного вмотивованого професійного саморозвитку. Досягти цієї мети можна, на нашу думку, шляхом забезпечення у процесі професійної підготовки випереджальної професіоналізації змісту дисциплін блоку предметної підготовки та приділення уваги розвитку такої характеристики особистості майбутнього вчителя ІМ, як навчальна автономія.

Таким чином, другою супідрядною організаційно-педагогічною умовою ми визначили випереджальну професіоналізацію навчального процесу з дисциплін циклу професійної і практичної підготовки та розвиток автономії майбутніх учителів ІМ у професійно-орієнтованій навчальній діяльності.

Дві попередні супідрядні організаційно-педагогічні умови не можуть бути реалізовані у навчальному процесі без відповідної науково-методичної підготовки викладацького складу кафедр, яка є базою для розробки навчально-методичного забезпечення навчального процесу. Таким чином, третьою супідрядною організаційно-педагогічною умовою сприяння стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ є, на думку автора, створення науково-методичного та навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки вчителів ІМ на інноваційних засадах.

Основний вектор науково-методичної підготовки викладачів спрямований на їх ознайомлення з основними положеннями процесу стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ в умовах Болонського процесу; з компетентнісною структурою професійних кваліфікацій учителів ІМ; цільовими установками щодо змісту нового навчально-методичного забезпечення та пріоритетних технологій організації навчального процесу. Особливої уваги потребують форми організації самостійної навчальної діяльності майбутніх учителів ІМ, надання викладачам рекомендацій щодо підтримки самостійної роботи за допомогою нових інформаційних технологій.

ВИСНОВКИ

На підставі багатоаспектного аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми автором з'ясовано, що процес стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ протікає за певних об'єктивних (суспільно-політичних) та суб'єктивних (суто педагогічних) обставин. Обставини першого типу склалися об'єктивно у суспільстві, за цих обставин власне і відбувається процес стандартизації, тому вони були визначені як **провідні організаційно-педагогічні умови**. Обставини другого типу, що суб'єктивно створюються з метою максимально ефективного використання об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей процесу професійної підготовки задля досягнення поставлених цілей було схарактеризовано як **супідрядні організаційно-педагогічні умови**.

Встановлено, що провідні і супідрядні організаційно-педагогічні умови сприяння стандартизації професійної підготовки поєднані між собою ієрархічними зв'язками в порядку від організаційно-педагогічних умов вищого порядку – провідних, до організаційно-педагогічних умов нижчого порядку – супідрядних.

Визначення організаційно-педагогічних умов стандартизації професійної підготовки вчителів ІМ ставить нові питання наукових розвідок, що потребують розв'язання. Кожна з умов має бути детально вивчена, проаналізована та імплементована у процесі професійної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.07 / О. Г Бражнич. – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.

2. Жернов В. И. Теоретико-методологические основы формирования профессионально-педагогической направленности личности студента педагогического вуза : монография / В. И. Жернов. – Магнитогорск: Магнитогорский государственный педагогический институт, 1999. – 116 с.
3. Камынина Т. П. Формирование учебно-проектной деятельности студента в образовательном процессе: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Камынина Татьяна Петровна. – Оренбург, 2006. – 200 с.
4. Карпенко М. Система забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі та механізми її імплементації в Україні [Електронний ресурс] / М. Карпенко. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/juni08/16.htm>
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Сергей Иванович Ожегов. – М.: Русский язык, 1984. – 798 с.
6. Пехота О. М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посібник / О. М. Пехота. – К.: В-во А. С. К., 2003. – 240 с.
7. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / Валентин Михайлович Полонский. – М.: Высшая школа, 2004. – 512 с.
8. Словник-довідник з професійної педагогіки / [ред.-упоряд. А. В. Семенова]. – Одеса : Пальміра, 2006. – 272 с.
9. Советский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1991. – 1600 с.
10. Философский энциклопедический словарь / [гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
11. Философский словарь / [под. ред. И. Т. Фролова]. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1987. – 590 с.

REFERENCES:

1. Brazhnych, O. H. (2001). *Pedahohichni umovy dyferentsiiovanoho navchannia uchniv zahalnoosvitnoi shkoly [Pedagogical conditions of differential training of students of regular school]* (Doctoral dissertation), Kryvyi Rih (In Ukrainian).
2. Zhernov, V. I. (1999). *Teoretiko-metodologicheskie osnovy formirovaniya professional'no-pedagogicheskoy napravlenosti lichnosti studenta pedagogicheskogo vuza [Theoretical and methodological background of forming of professional pedagogical focusing of student's personality]* (Doctoral dissertation), Magnitogorsk (In Russian).
3. Kamynina, T. P. (2006). *Formirovanie uchebno-proektnoj dejatel'nosti studenta v obrazovatel'nom processe [The forming of learning project activities of students within the learning process]* (Doctoral dissertation), Orenburg (In Russian).
4. Karpenko, M. *Systema zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity u Bolonskomu protsesi ta mekhanizmy yii implementatsii v Ukraini [The system of quality assurance of the highest building within the Bologna process and mechanisms of their implementation in Ukraine]*. Retrieved from: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/juni08/16.htm> (In Ukrainian).
5. Ozhegov, S. I. (1984). *Slovar' russkogo jazyka [The dictionary of the Russian language]*. Moscow: Russkij jazyk (In Russian).
6. Piekhota, O. M. (2003). *Pidhotovka maibutnoho vchytelia do vprovadzhennia pedahohichnykh tekhnolohii [Training of the future teacher to providing of pedagogical technologies]*. Kyiv: A. S. K. (In Ukrainian).
7. Polonskij, V. M. (2004) *Slovar' po obrazovaniju i pedagogike [The dictionary in Building and Pedagogic]*. Moscow: Vysshaja shkola (In Russian).
8. Semenova, A.V. (2006). *Slovnyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky [The glossary in professional Pedagogy]*. Odesa: Palmira (In Ukrainian).
9. *Sovetskij jenciklopedicheskij slovar' [The soviet encyclopedic dictionary]*. (1991). Moscow: Sov. jenciklopedija (In Russian).
10. *Filosofskij jenciklopedicheskij slovar' (1983)*. [The philosophical encyclopedic dictionary] Moscow: Sov. enciklopedija (In Russian).
11. .Frolova, I.T. (1987). *Filosofskij slovar' [The philosophical dictionary]*. Moscow: Politizdat (In Russian).